

Vooraf

Onze antwoorden op vele vragen kunnen minstens deels gevonden worden in:

- [Zeven topics voor gesprek](#)
- [Bestemming: complexloos meerstemmig](#)
- [Strike a pose: ondernemen als houding](#)
- [De Landschapstekening Kunsten en de Strategische Visienota Kunsten: vinden ze elkaar?](#)

Per thema

(1)

Impact corona, update Landschapstekening, cijfermatige onderbouwing

Dhr Pelckmans, Dhr D'Haese en Mevr Coudyser stelden vragen rond dit thema.

De Landschapstekening Kunsten dient o.m. ter voeding van de Strategische Visienota Kunsten. Als de Visienota naar aanleiding van de coronacrisis bijgestuurd zou worden zou de meest logische gang van zaken zijn dat Kunstenpunt eerst zijn Landschapstekening herziet. Weinigen zijn er echter voor gewonnen om de zaken meer dan nodig te vertragen, en Kunstenpunt kan met zo'n impactonderzoek niet onmiddellijk starten gezien de acuutheid van de problemen in de sector. Exploratief onderzoek rond de gevolgen van corona start komend najaar.

Wij hebben geen inzicht in het Graydonrapport waarvan sprake tijdens de vergadering vanochtend (op de ochtend van 4 juni). We vragen ons af of hier binnen het Afsprakenkader Onderzoek tussen Departement CJM en de steunpunten een mouw aan te knopen valt. Het Graydon-rapport zou misschien een benchmark kunnen bieden voor ons langere termijn impactonderzoek, dat niet enkel naar cijfers maar ook naar wijzigende praktijken wil kijken. Wat we noteren, en wat andere studies ook hadden aangetoond: de kunstensector is een sterke en gezonde sector (ook op economisch vlak), maar is bovenmatig getroffen door de coronacrisis. Er is overigens een verschil tussen een impactscore en voorspellingen op langere termijn, zoals Graydon [hier](#) en [hier](#) toelicht.

De vraag werd gesteld of de ambities van de Strategische Visienota haalbaar zijn met het beschikbare budget, los van corona. Deze ambities berekenen is bijzonder moeilijk. Om alleen maar de wensen rond *fair practices* als voorbeeld te nemen: de toepassing ervan (inclusief de pecuniaire effecten) kan gevolgen hebben voor het aantal engagementen dat men met kunstenaars aangaat, wat op zijn beurt gevolgen heeft voor kosten en betalingen. Immers, *fair practice* kent kosten die een impact zullen hebben op uitkoopsommen of presentatiefees, met gevolgen voor de "afname" en dus de spreiding van kunst. Het inschatten hiervan is voorlopig, zeker naar aanleiding van corona, slechts met de natte vinger te maken. De leden van oKo namen zich voor het charter *fair practices* vanaf 25 juni te ondertekenen; de effecten kunnen we dan ook hopelijk in de toekomst observeren en analyseren aan de hand van gegevens verzameld door het Departement CJM en door Kunstenpunt zelf.

Meer algemeen krijgen wij wel vaker de vraag wat een gezond artistiek ecosysteem zou kosten, indien we ons beperken tot het gesubsidieerde deel. Een "kostprijs" in termen van Kunstendecreetsubsidies is vrij vlot te berekenen, echter is het lastig om "een gezond

ecosysteem” te vertalen naar aantallen, categorieën en schaalgroottes van spelers. Dat is een redenering die doet denken aan de top down benadering zoals we die wel eens zien in buurlanden (“x aantal beeldende kunstspelers per provincie”, “y aantal organisaties van schaal z”), maar die haaks staat op het bottom-up karakter van het Kunstendecreet.

We zijn benieuwd naar de impact van het toevoegen van “landschapszorg” als tussenstap binnen het beoordelingssysteem. In principe kun je met landschapszorg een “ideaal” - gezond, evenwichtig, divers, samenhangend - kunstenveld vormgeven. Maar dan is de vraag: gaat de landschapszorgoefening uit van een gegeven budget (wat de oefening om de “kost” van een gezond landschap te berekenen zonder voorwerp maakt), of wordt eerst het landschap “gelegd” en wordt daarna de kostprijs berekend (wat een eenvoudige kwestie is van het optellen van de geadviseerde bedragen die uit de afstemmingscommissie voortkomen)?

Wij engageren ons tot een exploratief impactonderzoek op de lange termijn met de middelen die we hebben, en tot een update van het SWOT-onderzoek van onze Landschapstekening, voor onze drie kerndisciplines: podiumkunsten, beeldende kunst en (klassieke) muziek.

(2)

Fair practices

Meerdere commissieleden stelden hierover vragen, onder wie Mevr. D’Hose en Mevr. Coudyser.

Een presentatie van het charter fair practices en van de website Juist is Juist is zaak van oKo. Kunstenpunt draagt de materie echter een bijzonder warm hart toe en verricht er veel werk rond. De rol van steunpunten situeert zich op het vlak van o.m. praktijkondersteuning (informatie over statuten en regels) en praktijkontwikkeling: zo brengen wij onze sectoren samen rond de toepassing van fair practices - het charter en de website zijn daar ideale ankerpunten voor - bijvoorbeeld door inspirerende casussen voor het voetlicht te brengen, alsook door het concept *fair practice* breder open te trekken naar discussies over machtsverhoudingen en inclusiviteit.

Over de vraag of *fair practices* een criterium moet worden bij de beoordeling: het zou zeker een signaal zijn maar de vraag is of het de enige of de beste weg is. Een administratie kan de correcte toepassing van verloning controleren, een commissie van experts kan geresponsabiliseerd worden om toe te zien op de algemene *fairness* in een dossier en een werking, rekening houdende met de schaal en mogelijkheden van de organisatie.

Fair practices, of *fairness*, is iets wat niet enkel het gesubsidieerde veld aanbelangt, noch enkel het Vlaamse niveau. Het is iets om te promoten, om voor te staan, opdat het *not done* wordt om er geen rekening mee te houden noch er een gesprek over op te starten met de kunstenaars en werknemers met wie je werkt. Het is de sensibilisering, informatie en ondersteuning hierrond die wij als steunpunt ter harte willen nemen.

(3)

Kunstinstellingen, kerninstellingen en dienstverlening aan kunstenaars

Dit kwam meerdere keren ter sprake, en de vergelijking werd gemaakt met cultureel erfgoed. Mr. Quaghebeur kwam op die vergelijking terug. De vergelijking werd ook gemaakt tijdens onze Tuesday Talks over de rol van de kunst- en de kerninstellingen.

De vergelijking met het culturele erfgoed gaat slechts ten dele op: de sector van het cultureel erfgoed is kleiner, overzichtelijker en minder complex, en ze gaat niet om met levende kunstenaars met eigen vragen en noden die maatwerk vereisen (tenzij in specifieke projecten die de brug slaan tussen levende kunsten en erfgoed).

Over de rol en meerwaarde van instellingen binnen het bredere veld en naar de kunstenaar toe, schreven wij in eerdere teksten als [Zeven topics](#) en [Primus inter pares](#).

Niet alle aspecten van dienstverlening vallen het beste door grote organisaties / kern- of kunstinstellingen in te vullen. Ze hebben niet altijd de juiste netwerken. Ze hebben niet altijd de tijd, aandacht en man/vrouwkracht om maatwerk te bieden, noch de expertise, zelfs wanneer er extra middelen tegenover zouden staan. Wel hebben ze troeven in huis die andere, kleinere organisaties kunstenaars onmogelijk kunnen bieden. Als de kunstenaar centraal staat in ons toekomstig kunstbeleid zouden meerdere categorieën van spelers zich kunnen inzetten ter ondersteuning van zijn/haar ontwikkeling en parcours. Het lijkt ons zinvol om de taken van kerninstellingen naar kunstenaars toe concreter te maken, en ze te leggen naast het werk dat kleinere organisaties voor omkadering leveren. Wellicht wordt die concretisering opgenomen in beheersovereenkomsten, en daarnaast lezen we in de Strategische Visienota dat het de bedoeling is de sector te betrekken in het gesprek over de rollen en functionaliteiten van instellingen.

Bij een aantal *best practices* zien we in de praktijk een grote complementariteit en een onderlinge afhankelijkheid tussen grote en kleine spelers als het aankomt op ondersteuning van kunstenaars, of toch zeer goede samenwerking.

(4)

Landschapszorg, beoordelingsmethodieken, pistes voor verfondsing

Meerdere sprekers hadden het hierover, zowel in het kader van de timing voor een wijziging van het Kunstendecreet (en een participatief traject met de sector) als in het gesprek over een mogelijke verfondsing.

In meerdere publicaties hebben wij gewezen op het belang van landschapszorg: overzicht, zorgvuldig gesprek over - vele verschillende - noodzakelijke evenwichten, en de dynamiek in het hele veld, inclusief de doorstroom tussen segmenten in dat veld. Ik verwijs naar de Landschapstekening en naar de tekst [Zeven topics](#).

Het is belangrijk dat landschapszorg een plaats krijgt in de beoordeling, we vertrouwen op de Adviescommissie Kunsten om hier voorstellen over te doen en denken heel graag mee. Zelf zijn we graag bereid om het participatieve traject voor inhoudelijke insteken uit het veld te faciliteren. Als achtergrond bij de individuele en sociale aspecten die komen kijken bij werkzaamheden van *peer review* geven we nogmaals deze [tekst van Delphine Hesters](#) mee.

Voor verfondsing zijn er, zoals door meerdere sprekers gezegd, voordelen en nadelen aan te stippen. Voorop staat dat elk systeem staat of valt met heldere ambities en voldoende middelen. Vlottere bijstuurbaarheid van subsidielijnen en een grotere nabijheid en laagdrempeligheid voor makers en organisaties in de sector zijn een voordeel. Onze fondsen werken goed maar tijdens de hoorzitting werd aangestipt dat dit niet altijd het geval is geweest: veel staat en valt met visie, leiderschap en governance. Iemand wees erop dat er in de context van verfondsing een belangrijk verschil bestaat tussen werkings- en projectmatige middelen (wellicht nog verder te vernauwen tot middelen voor ontwikkeling, productie en spreiding). Die denkpiste komt dan al snel uit bij een projectenfonds als “vorm” voor de dynamische ruimte. In dat geval kom je uit bij een veld dat is opgedeeld in verschillende segmenten in gescheiden systemen van beoordeling (en achterliggende

visies), wat niet bevorderlijk lijkt voor de logische samenhang in - en de landschapszorg voor - het artistiek ecosysteem. Voor- en nadelen dus.

We willen aanstippen dat de Landschapstekening Kunsten nergens aangeeft dat een teveel aan aanvragen zou leiden tot verstarring in de sector, zoals Mevr. Coudyser suggereerde. Het huidige systeem loopt wel vast op een tekort aan middelen, en het impliciet groeimodel waarop meerdere malen is gewezen valt moeilijk te ontkennen; vandaar wellicht de verwarring.

(5)

Meerstemmigheid

Meerstemmigheid is een topic dat Kunstenpunt bijzonder nauw aan het hart ligt. Uit de hoorzitting blijkt dat meerstemmigheid op velerlei manieren te interpreteren valt. In de tekst [Complexloos meerstemmig](#) gaan we op het thema in vanuit het aanbod (welke meerstemmigheid krijgt een plek in de kunsten), de vraag (komt iedereen aan zijn trekken), landschapszorg, beoordelingssystematieken, en de passage in de Visienota die refereert naar zelfcensuur. In de context van die passage wordt ook vaak verwezen naar de [Kellendonklezing](#) door Arjen Van Veelen in De Groene Amsterdammer.

Wij bepleiten dat er plaats moet zijn voor zoveel mogelijk vormen en genres, en voor zoveel mogelijk stemmen en opinies. Die stemmen en opinies zijn ingebed in een maatschappelijke context waarin ongelijke machtsverhoudingen spelen. Er zijn spelers aan verschillende kanten van het maatschappelijke spectrum die er hun missie van maken om een platform te geven aan weinig gehoorde stemmen, zonder die op dat moment “uit te balanceren” met tegenstemmen: dat zien zij als een noodzakelijke correctie op het geheel van het publieke forum. Zelf neemt Kunstenpunt graag de rol van bruggenbouwer op, door moeilijke maar urgente gesprekken op te zetten over ons kunstenveld en het beleid errond.

(6)

Uitstroom

Mevrouw Segers vroeg of wij het als een piste beschouwen om meerjarige projectmiddelen opnieuw te zien als (impliciete) instrumenten voor in- of uitstroom. Dit mede naar aanleiding van onze suggestie om werk te maken van een beleid voor uitstroom. Deze suggestie gaat breder dan het gebruik van bestaande instrumenten en is niet doorontwikkeld. Het gaat erover dat organisaties die uitstromen doorheen de jaren vaak veel culturele en maatschappelijke meerwaarde hebben gecreëerd, en dat het de moeite loont te bekijken hoe die geborgd en beschikbaar gemaakt kan worden voor publiek en voor nieuwe generaties kunstenaars. Dan gaat het over archiefmateriaal, productionele en artistieke expertise, ambacht en ervaring. Naar het publiek toe gaat het over zorgzame ontwikkeling van een aangroeiend cultureel erfgoed. In die zin lijkt het ons veeleer een tussenoplossing om dit te regelen via een meerjarige projectsubsidie en zouden we eerder pleiten voor het ontwikkelen van een meer integrale visie. Dit is wat wij hier eerder over schreven: “Vandaag hebben we nog geen beleid voor organisaties die hun werkingsmiddelen verliezen, maar die – zeker als ze lange tijd actief zijn geweest – bergen kennis, expertise, oeuvre en netwerk hebben opgebouwd. Hoe zorgen we dat de artistieke nalatenschap van kunstenaars, ensembles of productiehuizen een goed en ontsluitbaar onderkomen vindt en zo publiek, onderzoekers en kunstenaars blijvend kan inspireren? Dat hun archieven correct ondergebracht worden en doorzoekbaar zijn? Dat hun kennis doorgegeven kan worden opdat nieuwe makers die dat willen erop kunnen voortbouwen, en/of dat er partnerships

worden gesmeed met het kunstonderwijs? Overigens kan men die uitstroom ook zien in het licht van de wens om betere bruggen te bouwen tussen kunst en erfgoed.”

(7)

Spreiding

Mevrouw D'Hose vroeg de sprekers naar standpunten/input inzake spreiding. Een aantal inzichten vallen te vinden in de Landschapstekening Kunsten (2019) en het Cijferboek (2018). Hieronder vatten we een aantal punten samen, die erop wijzen dat spreiding van kunst in Vlaanderen geleidelijk onder druk komt te staan.

Een analyse van de spreiding van de hedendaagse beeldende kunsten in 2013-2014 toonde aan dat het merendeel van de tentoonstellingen in de steden wordt georganiseerd. Private spelers organiseren bij voorbaat tentoonstellingen in Brussel, Antwerpen en Gent. Dit wordt aangevuld door het aanbod van vooral Kunstendecreetspelers, biënnales/triënnales en enkele cultuurcentra in de centrumsteden, waar het privé-aanbod eerder beperkt is. De beeldende kunstensector heeft niet in dezelfde mate als podium en muziek kunnen profiteren van de uitrol van de cultuurcentra in de jaren 1970. Op het lokale en het bovenlokale niveau liggen nog kansen: hier is het van belang dat steden en gemeenten vanuit een langetermijnperspectief kijken naar de maatschappelijke waarde van (beeldende) kunst voor een plaatselijke gemeenschap (zie ook Landschapstekening pp. 33-35).

De presentatie van professioneel podiumwerk vindt plaats in artistieke huizen (producenten met een eigen zaal, receptieve huizen, kunsten- en cultuurcentra, Kunstinstellingen, festivals). Cultuur- en gemeenschapscentra spelen sinds hun ontstaan een primordiale rol in de spreiding van podiumwerk. Die spreiding is echter aan het terugvallen: in het aanbod van de cultuurcentra in Vlaanderen wordt gesubsidieerd theater vandaag tot 30% minder geprogrammeerd dan in 2011 (Cijferboek 2018).

Vlaanderen en Brussel beschikken over een breed netwerk van presentatieplekken voor muziek in verschillende genres, een aanbod dat ook geografisch goed gespreid is. Relatief recente ontwikkelingen als het instellen van nieuwe geluidsnormen, het verdwijnen van de oormerking van cultuurmiddelen in de subsidies aan het lokale niveau, en het wegvallen of verminderen van structurele middelen voor sommige spelers, doen vrezen dat ook dit landschap onder druk kan komen te staan. Kunstendecreetspelers die muziek presenteren zijn in hoofdzaak actief in de (centrum)steden. Grote podia voor klassieke muziek vindt men in de grote steden en in centrumsteden als Gent of Brugge, en in grotere cultuurcentra (zoals in Hasselt, Leuven). In de wereld van de hedendaags-klassiek, de avantgarde of de geluidskunst maken onderzoek en vernieuwing vaak integraal deel uit van de creërende en presenterende praktijk, en vindt men vaker overlap met sectoren als beeldende kunst (zoals bij Q-O2 - Brussel) of experimentele jazz (zoals bij Walter - Brussel). 20% van de concerten in Vlaanderen en Brussel (in alle muziekgenres) worden in de grotere steden georganiseerd door private spelers. Deze privé-organisatoren brengen proportioneel minder klassieke dan niet-klassieke muziek.